

บทที่

๒

การเตรียมการและการปฏิบัติงานศาสนพิธี

เมื่อถึงกำหนดวันพิธีผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการเป็นผู้ดำเนินการ ควรมีการจัดเตรียมและแบ่งงานให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานในพิธีต่าง ๆ ให้ชัดเจน ใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ควรมีการตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องใช้ให้พร้อมตลอดเวลา เช่น เครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย พระพุทธรูป เทียนชนวน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้ทำหน้าที่เป็นศาสนพิธีกร และพิธีกรผู้ช่วยจะต้องช่วยกันดูแลการจัดเตรียมและการปฏิบัติให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

การเตรียมการก่อนการปฏิบัติงานศาสนพิธี

การปูลาดสถานที่

การจัดปูลาดพื้นที่ด้วยเครื่องปูลาด เช่น พรหมหรือเสื่อ สำหรับจัดเป็นอาสนสงฆ์และสำหรับแขกที่มาร่วมงาน การปูลาดสถานที่ควรคำนึงถึงความเหมาะสมและความสวยงามด้วย ถ้าเครื่องปูลาดมีมาก สามารถปูให้เต็มพื้นที่ที่ประกอบพิธีได้ ควรเลือกคัดดูสี สันฐาน ลวดลาย และขนาดให้เหมาะสมการปูให้ปูลำดับลดหลั่นกันไป คือ การปูลาดตรงบริเวณรอยต่อระหว่างพรหมหรือเสื่อ ต้องให้ด้านสูงทับด้านต่ำ อย่าให้ด้านต่ำทับด้านสูง ให้กำหนดทางด้านพระพุทธรูป และพระสงฆ์ประดิษฐานอยู่เป็นด้านสูง เพราะตามคตินิยมโดยทั่วไป เป็นการแสดงถึงความเคารพกันของสังคมไทย ผู้ใหญ่นั่งสูงกว่าผู้น้อย ผู้น้อยไม่นั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ พระภิกษุนั่งตามลำดับอาวุโส คือ พระราชาหรือสมณศักดิ์แล้วแต่กรณีของงานพิธีนั้น ๆ

การตั้งโตะหมูปูชาในงานศาสนพิธี

การตั้งโตะหมูปูชา ตั้งเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พร้อมทั้งเครื่องบูชาตาม คตินิยมของชาวพุทธ ซึ่งปรากฏในพุทธประวัติว่า เมื่อพุทธบริษัทมีความประสงค์จะบำเพ็ญกุศล อย่างหนึ่งอย่างใด มักจะนิมนต์พระสงฆ์โดยมีพระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาเป็นประธานสงฆ์ในการบำเพ็ญ กุศลนั้น ๆ ดังนั้น เพื่อให้มีความสมบูรณ์ในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ในการจัดงานที่เกี่ยวกับศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนจึงนิยมอัญเชิญพระพุทธรูป มาประดิษฐานเป็นนิมิตรแทนพระองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพิธีนั้น ๆ ซึ่งต่อมาถือว่า โตะหมูปูชาเป็นที่ประดิษฐานของสิ่งที่เคารพบูชาของสังคมไทย และเป็นองค์ประกอบของเครื่อง มนัสการบูชา ปัจจุบันจึงได้มีการจัดตั้งโตะหมูปูชาเพื่อวัตถุประสงค์อื่น แต่ทั้งนี้ก็เป็นไปด้วยความเคารพ สักการบูชาในสิ่งที่นำมาประดิษฐานบนโตะหมูปูชาทั้งสิ้น ผู้ที่ทำหน้าที่ศาสนพิธีจึงควรมีความรู้ และความเข้าใจในการจัดโตะหมูปูชา เช่น พิธีใดควรจัดอย่างไร ใช้โตะหมูปูชาใด เช่น หมู ๕ หมู ๗ หรือ หมู ๙ เครื่องประกอบบนโตะหมูปูชาอะไรบ้าง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ต้องดูความเหมาะสมของ สถานที่และพิธีที่จะจัดกิจกรรม

โตะหมูปูชา นิยมตั้งไว้ด้านขวามือของพระสงฆ์ แต่ถ้าสถานที่ไม่อำนวยก็อนุโลมให้ตั้งไว้ ทางด้านซ้ายมือของพระสงฆ์ได้ ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับสถานที่ ไม่ควรวางไว้ในตำแหน่งที่ ต้องใช้เป็นทางเดินผ่านไปมา ซึ่งการบำเพ็ญกุศลทางพระพุทธศาสนามีการจัดตั้งโตะหมูปูชา เช่น งานกุศลพิธี และงานบุญพิธี

งานกุศลพิธี คือ พิธีกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องการอบรมเพื่อให้เกิดความดีงามทาง พระพุทธศาสนาเฉพาะตัวบุคคล รวมทั้งการปฏิบัติศาสนพิธีของพระสงฆ์

งานบุญพิธี คือ พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนปรารถนาทำความดีเนื่องด้วยประเพณี ในครอบครัว หรือประเพณีที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนทั่วไป ทั้งที่เป็นงานมงคล หรืองานอวมงคล ซึ่งมีการตั้งโตะหมูปูชาแบบประยุกต์ไม่เต็มรูปแบบ

การจัดโต๊ะหมู่บูชา ให้ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ที่โต๊ะหมู่ตัวสูงสุด และไม่ควรถังเครื่องบูชาใด ๆ ไว้บนโต๊ะหมู่ตัวเดียวกับที่ประดิษฐานพระพุทธรูป สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (วิน ธรรมสารเถร) ได้กล่าวไว้ว่า “เนื่องจากพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสิ่งที่ควรกระทำความยำเกรงให้เกิดแก่ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนให้หนัก เพราะมีค่ามาก เพราะเห็นได้ยาก เป็นสิ่งที่สะสมได้เฉพาะคนดี ถ้าพุทธศาสนิกชนทำมั่งง่ายกับพระรัตนตรัยก็จะเป็นพระรัตนตรัย” สำหรับในงานพิธีทั่วไปนิยมใช้ พระพุทธรูปปางสมาธิ เป็นพระบูชาไม่นิยมปางประทับยืนหรือปางไสยาสน์ แต่ถ้าเป็นงานพิธีทำบุญวันเกิดหรือทำบุญอายุ นิยมใช้พระพุทธรูปปางประจำวันเกิดของเจ้าของงาน

การจัดเครื่องบูชาตามที่นิยมใช้กันมีหลากหลายแตกต่างกันตามความเหมาะสม เช่น โต๊ะหมู่ชุด โต๊ะเดี่ยว เป็นต้น การจัดเครื่องสักการบูชาเล็กน้อยให้จัดตามความเหมาะสมกับสถานที่และฐานะของเจ้าภาพ พิธีใหญ่หรือพิธีเล็ก แต่สิ่งที่ถือเป็นเครื่องสักการบูชาหลัก มีอยู่ ๓ ประการคือ

๑. รูป ใช้ ๓ ดอก ปักเรียงกันเป็นหน้ากระดานในลักษณะตั้งตรงไว้ในกระถางรูป เนื่องจากเป็นความเชื่อของบรรพบุรุษมาแต่โบราณว่า ควันเป็นสิ่งที่เบาลอยสู่อากาศเบื้องบนแล้วจางหายไป ควันที่จางหายไปนี้อาจจะเปลี่ยนสื่อนำไปสู่สิ่งที่ตนเคารพนับถือบูชาได้ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด

๒. เทียน ใช้ ๒ เล่ม ตั้งไว้ที่โต๊ะหมู่บูชาตัวเดียวกับกระถางรูป ด้านซ้ายและด้านขวาของกระถางรูป อย่างละ ๑ เล่ม ซึ่งหมายถึงการให้ความสว่างในทางธรรมแก่มนุษย หรือเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งที่เคารพนับถือ

๓. ดอกไม้ นิยมจัดเป็นแจกันหรือพานพุ่ม ไม่น้อยกว่า ๒ แจกัน หรือ ๒ พาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความหอม และมีสีอันสวยงาม อันหมายถึง ทุกคนไม่มีใครรังเกียจคนที่มีคุณธรรมความดี ย่อมมีแต่คนสรรเสริญยกย่องนับถือ

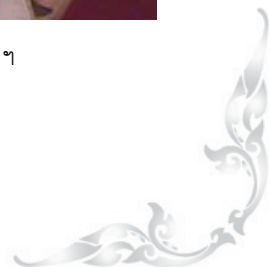
การจัดโต๊ะหมู่แบบประยุกต์

การจัดโต๊ะหมู่งานทั่วไป

การจัดโต๊ะหมู่งานเสด็จฯ

การจัดโต๊ะและอาสนสงฆ์

อาสนสงฆ์สมเด็จพระราชาคณะ

การตั้งโต๊ะหมู่ในพิธีถวายพระพร เป็นการตั้งโต๊ะหมู่บูชาในพิธีถวายพระพร เนื่องในโอกาสวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือเมื่อมีการจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันคล้ายวันประสูติพระบรมวงศานุวงศ์

การตั้งโต๊ะหมู่ในพิธีถวายพระพร

การตั้งโต๊ะหมู่ในพิธีรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ หรือการรับสิ่งของพระราชทาน การมอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ข้าราชการในสังกัดที่ได้รับพระราชทาน เป็นการมอบสิ่งอันมีเกียรติ ซึ่งเป็นเครื่องตอบแทนคุณงามความดีของข้าราชการที่มีความชอบในหน้าที่ราชการแผ่นดิน ดังนั้น ควรจัดการมอบเป็นพิธีการให้สมแก่เกียรติยศ มีการจัดตั้งโต๊ะหมู่ในพิธีมอบเครื่องอิสริยาภรณ์ ดังนี้

การจัดโต๊ะหมู่ในพิธีรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
เบื้องหน้าพระบรมฉายาลักษณ์

การจัดโต๊ะหมู่ในพิธีรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
รับมอบจากประธานพิธี

การรับพระราชทานสิ่งของหลายสิ่ง

การรับพระราชทานสิ่งของสิ่งเดียว

การตั้งโต๊ะหมู่ในการรับเสด็จฯ หรือตามเส้นทางเสด็จฯ ถือเป็นการจัดโต๊ะหมู่รับเสด็จฯ อันเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีของพสกนิกร ผู้ซึ่งอยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารได้ แสดงออกในโอกาสที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังท้องถิ่นของตน ซึ่งนับเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและชุมชนที่ตนอยู่อาศัย การจัดโต๊ะหมู่รับเสด็จฯ มีวิธีการจัดตั้ง ดังนี้

การจัดโต๊ะหมู่บูชาในการรับเสด็จฯ หรือตามเส้นทางเสด็จฯ

การจัดโต๊ะหมู่บูชาในการรับเสด็จฯ หรือตามเส้นทางเสด็จฯ

การตั้งโต๊ะหมู่ในพิธีถวายสักการะเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในโอกาสต่าง ๆ เป็นการจัดกิจกรรมที่ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชน มีความรำลึกถึง พระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณที่พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ได้ทรงปฏิบัติอันเป็น คุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชน ซึ่งประชาชนชาวไทยได้จัดขึ้นในส่วนภูมิภาค อันเป็นการ รำลึกถึงพระองค์อีกโสดหนึ่ง เช่น วันจักรี วันปิยมหาราช ซึ่งมีการจัดโต๊ะหมู่เพื่อถวายสักการะ ดังนี้

การจัดโต๊ะหมู่วันจักรี

การจัดโต๊ะหมู่วันปิยมหาราช

การตั้งโต๊ะหมู่บูชาในพิธีประชุมหรือสัมมนา ในพิธีประชุม สัมมนา อบรม หรือ การประสาทปริญญาบัตรที่ไม่มีศาสนพิธีในพิธีการ ดังนั้น เพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดีที่มีต่อ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันถือเป็นประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย และเพื่อความเป็นสิริมงคลในการประกอบพิธีที่ไม่ใช่เกี่ยวกับนานาชาติและการประชุมปกติ ของคณะกรรมการ นิยมตั้งธงชาติ โต๊ะหมู่ และพระบรมฉายาลักษณ์หรือพระบรมสาทิสลักษณ์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้ครบ ๓ สถาบัน คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพต่อสถาบันทั้ง ๓ ของสังคมไทย อันเป็นสิ่งที่ดีงามและมีการปฏิบัติ สืบสานต่อเนื่องกันมาจนเป็นประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย ที่ได้ร่วมกันอนุรักษ์ ด้วยความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาแนวคิดที่มีต่อสถาบันของบรรพบุรุษ ซึ่งมีหลักการในการตั้ง โต๊ะหมู่บูชาในพิธีประชุมหรือสัมมนา ดังนี้

การจัดโต๊ะหมู่ในห้องประชุม

ที่ ศร ๑๓๐๓/๕๕๔๑

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
สนามกีฬาแห่งชาติ ปทุมวัน กทม. ๑๐๕๐๐

๒๗ กรกฎาคม ๒๕๓๑

เรื่อง ขอรื้อหรือเรื่องการแสดงความเคารพ ณ ที่บูชา

เรียน เลขาธิการพระราชวัง

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารเรื่อง มารยาทไทยเกี่ยวกับการเคารพ ณ ที่บูชา

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กำลังรวบรวมแบบอย่างปฏิบัติทางวัฒนธรรมและเรียบเรียงเอกสารเรื่อง มารยาทไทย เพื่อพิจารณากำหนดให้เป็นแนวทางปฏิบัติแบบเดียวกัน

ในการนี้มีปัญหาสำคัญอยู่เรื่องหนึ่ง ซึ่งคณะกรรมการผู้ยกร่างเสนอว่า ในกรณีตั้งที่บูชามีพระพุทธรูป ธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ประดิษฐานอยู่ด้วยกัน เมื่อประธานกราบพระพุทธรูปแล้วถอยออกมาค้อมศีรษะคำนับครั้งเดียวตรงกลาง คือ ตรงพระพุทธรูป ได้ชื่อว่า เคารพทั้งธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ในขณะเดียวกัน ดังนี้จะเป็นการสมควรหรือไม่

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จึงขอเรียนหาหรือมาเพื่อโปรดพิจารณาและแจ้งข้อวินิจฉัยให้ทราบด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวปฏิบัติแบบเดียวกันสืบไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายเรือง เจริญชัย)

เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กองส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม

โทร. ๒๑๔๐๐๗๙

ที่ พว. ๐๐๑/๓๗๓๕

สำนักพระราชวัง
พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐

๑๗ สิงหาคม ๒๕๓๑

เรื่อง ขอรื้อหรือเรื่องการแสดงความเคารพ ณ ที่บูชา

เรียน เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

อ้างถึง หนังสือที่ ศร ๑๓๐๓/๕๕๔๑ ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๓๑

ตามหนังสือที่อ้างถึง ส่งเอกสารเรื่องมารยาทไทยเกี่ยวกับการเคารพ ณ ที่บูชา
ไปเพื่อขอให้พิจารณาความเหมาะสม ดังความละเอียดแจ้งอยู่แล้ว นั้น

สำนักพระราชวังได้พิจารณาแล้วเห็นว่าการแสดงความเคารพตามที่ระบุในเอกสาร
ดังกล่าวเป็นการถูกต้องแล้ว

ขอแสดงความนับถือ

(นายแก้วขวัญ วัชโรทัย)

เลขาธิการพระราชวัง

สำนักงานเลขาธิการพระราชวัง
โทร. ๒๒๔๓๒๗/๓

ประธานจุดธูป เทียน

ประธานกราบพระพุทธรูป

ประธานทำความเคารพธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์

การจัดโต๊ะหมู่บูชาหน้าศพ การจัดโต๊ะหมู่ลักษณะนี้ไม่มีรูปแบบการจัดที่แน่นอน เพียงแต่จัดเพื่อประดับดอกไม้ให้ดูสวยงาม ส่วนการบูชาจะใช้เครื่องทองน้อยหรือกระถางรูปเชิงเทียนก็ได้ตามแต่จะจัดหาได้โดยสะดวกไม่เดือดร้อน หากเป็นศพที่อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ หรือการจัดงานที่เป็นทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานของพระสงฆ์นิยมตั้งเครื่องทองน้อย ๒ ชุด สำหรับบูชาศพชุดหนึ่ง และสำหรับจุดเทียนศพเพื่อบูชาธรรมอีกชุดหนึ่ง ใช้โต๊ะหมู่ ๒ ตัว สูงต่ำ ลดหลั่นกันลงมา ตัวสูงวางด้านในใช้วางเครื่องทองน้อยสำหรับศพบูชาธรรม ตัวต่ำอยู่ด้านนอก สำหรับเจ้าภาพจุดเพื่อสักการะศพ การจัดเครื่องทองน้อยนั้นมีข้อสังเกต คือ จะบูชาสิ่งใด ให้หันดอกไม้ไปทางนั้น ส่วนการจัดโต๊ะหมู่บูชาอิฐ รูปภาพ ป้ายชื่อ รูปหล่อ ในการทำบุญอุทิศให้จัดลักษณะเดียวกัน

อนึ่ง ในงานศพทั่วไป ที่บูชามักมี ๒ ประเภท คือ

๑. ที่บูชาสาธารณะ
๒. ที่บูชาในพิธีการ

ประเภทที่ ๑ สำหรับบุคคลทั่วไปจุดบูชาศพ นิยมใช้กระถางรูปขนาดใหญ่ จุดบูชาได้ตลอดเวลา ปัจจุบันในส่วนกลางศาลาสวดอภิธรรมศพจะเป็นห้องปรับอากาศ ดังนั้น จึงไม่อนุญาตให้จุดรูปเทียนบูชาสาธารณะในศาลา เพียงแต่เข้าไปสักการะหรือกราบศพโดยไม่ต้องจุดรูปเทียน แต่ถ้าเจ้าภาพต้องการให้มีจะจัดตั้งไว้ภายนอกศาลา

ประเภทที่ ๒ ประธานพิธีหรือเจ้าภาพจุดบูชาหรือสักการะศพ หลังจากประธานจุดเทียนบูชาพระธรรม เบื้องหน้าพระสงฆ์ พระอภิธรรม

การจัดโต๊ะหมู่บูชาหน้าศพพระสงฆ์

การตั้งพัตยศสมณศักดิ์และพัตรอง

การจัดที่ตั้งพัตยศสมณศักดิ์และพัตรอง ให้ตั้งไว้ถัดลงมาจากโต๊ะหมู่บูชา ก่อนพระสงฆ์ เนื่องจากพัตยศสมณศักดิ์เป็นการแสดงถึงฐานันดรของพระสงฆ์รูปนั้น ๆ ซึ่งการตั้งพัตรองหรือ ตาลปัตรก็ตั้งในลักษณะเดียวกันกับการตั้งพัตยศสมณศักดิ์ เพื่อความเข้าใจง่ายขึ้นให้พึงจำว่า พัตยศสมณศักดิ์หรือพัตรองให้ตั้งถัดจากโต๊ะหมู่บูชา

การจัดเตรียมอาสน์สงฆ์

การวางสายสิญจน์

การวางสายสิญจน์ให้เวียนขวาตามเข็มนาฬิกา ลงด้านหลังพระพุทธรูปแล้ว ให้วางที่ฐานพระพุทธรูปหรือขอบโต๊ะหมู่ตัวที่ประดิษฐานพระพุทธรูปโดยเวียนขวา ๓ รอบ ให้เหลือกลุ่มสายสิญจน์สำหรับพระสงฆ์ถือใส่พานวางไว้ด้านข้างประธานสงฆ์ ควรวางพานรองสายสิญจน์ไว้ท้ายอาสน์สงฆ์ด้วย สำหรับในงานพระราชพิธี พระราชกุศล หรืองานเสด็จพระราชดำเนิน ให้วางที่ขอบโต๊ะหมู่ตัวที่ประดิษฐานพระพุทธรูปแล้วผูกยึดที่หลักพัตยศสมณศักดิ์หรือพัตรอง เหลือกลุ่มสายสิญจน์สำหรับพระสงฆ์ถือใส่พานวางไว้ด้านขวาหรือด้านซ้ายมือประธานสงฆ์

การเดินสายโยงหรือแถบทอง

การเดินสายโยงหรือแถบทองหรือสายโยง เป็นสิ่งที่โยงมาจากศพ อัฐิ ภาพถ่าย ป้ายอุทิศให้เดินชิดฝาผนัง ถ้าเดินผ่านโต๊ะหมู่บูชา ให้ผ่านด้านหลังโต๊ะหมู่บูชา และให้เดินต่ำกว่าพระพุทธรูป ควรระวังไม่ให้สายโยงหรือแถบทองนั้นเกาะหรือเกี่ยวกับโต๊ะหมู่บูชา ควรเดินให้ชิดไปทางประธานสงฆ์แล้วเชื่อมต่อที่พานกุษาโยง ซึ่งตั้งอยู่ด้านข้างประธานสงฆ์ กุษาโยงนั้น ศาสนพิธีกรควรวัดความยาว เมื่อลาดตั้งแต่ต้นอาสนสงฆ์ถึงพระสงฆ์รูปสุดท้ายให้พอดี ทำเครื่องหมายไว้ว่าจะยกกุษาโยงลงมาจากพานเพื่อตั้งไว้ ณ เบื้องหน้าประธานสงฆ์ให้พอดีกับการทอดผ้าบังสุกุล

การตั้งครอบหรือภาชนะทำน้ำพระพุทธรณ์

ภาชนะใส่น้ำสำหรับทำน้ำพระพุทธรณ์ ปัจจุบันนิยมใช้ครอบสำริดทองแดงหรือทองเหลือง หากไม่สามารถใช้บาตรหรือขันแทนได้ ภายในใส่น้ำสะอาด และติดเทียนบริเวณฝาครอบ สำหรับประธานจุดเพื่อถวายประธานสงฆ์ทำน้ำพระพุทธรณ์ไว้ให้เรียบร้อย เมื่อประธานสงฆ์เข้านั่งประจำอาสนสงฆ์เรียบร้อยแล้ว จึงนำครอบน้ำมนต์หรือภาชนะใส่น้ำวางไว้เบื้องหน้าประธานสงฆ์ สำหรับเทียนทำน้ำพระพุทธรณ์ ควรใช้เทียนขี้ผึ้งแท้ นิยมใช้เทียนขนาดน้ำหนัก ๑ บาท หรือจะหย่อนหรือเกินบ้างตามความเหมาะสม

การจัดเครื่องรับรองพระสงฆ์

ตามประเพณีนิยมจะต้องมีการจัดเครื่องรับรองพระสงฆ์ และแขกผู้มาร่วมงาน แต่ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะในส่วนที่ต้องเตรียมเครื่องรับรองสำหรับพระสงฆ์ ซึ่งประกอบด้วยเครื่องรับรองหลัก ดังนี้ น้ำร้อน น้ำเย็น ภาชนะใส่น้ำดื่มไว้ถวายพระสงฆ์ สิ่งที่ขาดไม่ได้อีกอย่างหนึ่ง คือ กระโถน ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากพระสงฆ์เมื่อนั่งในพิธีกรรม ไม่สามารถลุกเพื่อจะนำสิ่งที่ไม่ใช่แล้วไปทิ้งที่อื่นได้ สำหรับการจัดตั้งเครื่องรับรองพระสงฆ์นั้น ให้ตั้งกระโถน น้ำร้อน น้ำเย็น โดยตั้งกระโถนเป็นหลักไว้ด้านใน ระวังอย่าให้ล้ำไปด้านหลังหรือออกมาด้านนอกมากนัก ให้พระสงฆ์หยิบใช้ได้สะดวก และควรตั้งให้เป็นแนวตรงกันทั้งด้านขวา ด้านยาว เมื่อพระสงฆ์เข้านั่งที่ประจำยังอาสนสงฆ์เรียบร้อยแล้ว ให้ประเคนน้ำร้อน น้ำเย็นให้เรียบร้อย

เครื่องไทยธรรมสำหรับถวายพระสงฆ์

เมื่อพระสงฆ์ได้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพมักจะมีการถวายเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ ดังนั้น ควรจัดเตรียมเครื่องไทยธรรมไว้ด้านท้ายอาสนสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้นำเครื่องไทยธรรมมาวางไว้เบื้องหน้าพระสงฆ์ในพิธีทุกรูป แล้วเชิญประธานหรือเจ้าภาพประเคนพระสงฆ์

ภาชนะสำหรับกรวดน้ำ

การกรวดน้ำเป็นการอุทิศส่วนบุญกุศลที่ตนได้บำเพ็ญ ส่งไปให้แก่บุรพชนตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งปวง เป็นการอธิษฐานใจในสิ่งที่ประสงคิให้สำเร็จตามความปรารถนา ผู้เป็นศาสนพิธีกรจะต้องตรวจสอบภาชนะใส่น้ำกรวดให้เรียบร้อย แล้วจัดตั้งไว้ท้ายอาสนสงฆ์เช่นเดียวกับเครื่องไทยธรรม

เชิงเทียนและเทียนชนวน

เป็นอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เป็นประธานในพิธี หรือเจ้าภาพ ในการจุดธูป เทียนบูชาพระรัตนตรัย ผู้เป็นศาสนพิธีกรจะต้องจัดเตรียมให้เรียบร้อย ด้วยการติดเทียนกับเชิงเทียน ให้แน่น เพราะอาจหลุดจากเชิงเทียนได้ จัดเตรียมไว้ท้ายอาสน์สงฆ์ เมื่อถึงเวลางานศาสนพิธีกร จะได้จุดแล้วนำไปมอบให้ประธานหรือเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

การทาเชื้อชนวนธูป เทียน

การทาเชื้อชนวนธูป เทียน เพื่อต้องการให้สิ่งที่จุดบูชาขึ้นติดไฟง่าย ดังนั้น เมื่อประธาน จะจุดบูชาสิ่งใด ศาสนพิธีกรควรเตรียมทาเชื้อชนวนธูป เทียน หรือสิ่งที่จุดให้เรียบร้อยก่อนถึง เวลาพิธีตามกำหนดการประมาณไม่เกิน ๑ ชั่วโมง หากเตรียมไว้นานเกินไปจะทำให้จุดติดช้า

วิธีทาเชื้อชนวน

- ๑) เตรียมขวดแก้ว ฝาโลหะขนาดพอสมควร ล้างเช็ดให้แห้ง และสะอาด
- ๒) นำเศษเทียนขี้ผึ้งแท่งที่เหลือจากใช้ในพิธีต่าง ๆ แล้ว ตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ไว้ในขวด
- ๓) นำน้ำมันเบนซินใส่ลงไปในขวดให้ท่วมเทียน ปิดฝาทิ้งไว้ประมาณ ๑ คืน
- ๔) คนให้เทียนกับน้ำมันผสมเป็นเนื้อเดียวกัน ไม่ควรให้เหลวหรือข้นเกินไป
- ๕) ปิดฝาเก็บไว้ เมื่อต้องการนำมาใช้ ให้นำปลายธูปซุบลงไปในขวดเชื้อชนวน หลังจากนั้น พั่นด้วยสำลี และซุบลงไปในขวดเชื้ออีก ๑ ครั้ง นำมาแต่งให้สวยงาม และทาตรงบริเวณไส้เทียน ที่ประธานจะจุดให้เรียบร้อย ถ้าหากเชื้อแห้ง หรือเชื้อมีลักษณะแข็ง ให้เติมน้ำมันเบนซินลงไป หรือนำขวดเชื้อชนวนไปวางไว้ในที่ที่มีอากาศร้อน

การจัดเตรียมเวลาในพิธีการ

งานที่เป็นทางการ ควรมีการกำหนดรูปแบบที่ชัดเจน เพื่อให้มีการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง มีการกำหนดเวลาในแต่ละขั้นตอนของงานที่แน่นอน ดังนั้น เรื่องเวลาถือเป็นสิ่งสำคัญ ศาสนพิธีกร จะต้องจัดลำดับเวลาของพิธีการนั้น ๆ ให้เหมาะสม ไม่เกิดการสะดุดหรือรอคอยเวลาอันเป็น การแสดงให้เห็นความบกพร่องของผู้ดำเนินการ เพราะบางพิธีเป็นเวลาบังคับ เช่น เวลาฤกษ์ เวลาพระสงฆ์ฉันภัตตาหาร เป็นต้น ซึ่งผู้ดำเนินการหรือศาสนพิธีกรควรคำนึงถึงเวลาแต่ละขั้นตอน ว่าต้องใช้เวลาเท่าไร ดังนั้น จึงควรจัดสรรเวลาให้เหมาะสม เพื่อความสะดวกในการกำหนด เวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดของพิธี ดังนี้

- ๑) เวลาเริ่มต้นพิธี ตั้งแต่เวลาผู้ร่วมพิธีพร้อมกัน
- ๒) เวลาที่ประธานเดินทางมาถึง จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย และเริ่มเข้าสู่พิธีการ
- ๓) เวลาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ สวดพระพุทธมนต์ หรือแสดงพระธรรมเทศนา
- ๔) เวลาของพิธี ที่มีฤกษ์เริ่มต้น และสิ้นสุดแห่งฤกษ์ เช่น พิธีวางศิลาฤกษ์ เปิดอาคาร

๕) เวลาที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหาร

๖) เวลาสิ้นสุดของงาน

การเตรียมเวลานี้ เมื่อคำนวณและกำหนดเวลาแล้ว ให้ระบุไว้ในกำหนดการ และผู้ดำเนินการควรมีความรู้ในเรื่องพิธีแต่ละขั้นตอนด้วย เพื่อนำมาปรับให้ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติพิธีเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เรียบร้อย และสวยงาม

การปฏิบัติงานศาสนพิธี

เมื่อถึงเวลาจะเริ่มปฏิบัติพิธี ศาสนพิธีกรควรแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงานของแต่ละคนให้เรียบร้อย ใครมีหน้าที่ทำอะไร ผู้ที่ได้รับมอบหน้าที่จะต้องรับผิดชอบหน้าที่ให้เรียบร้อยจนกว่าจะเสร็จพิธี ถ้าหากมีปัญหาหรือมีเหตุที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบได้ จะต้องแจ้งให้ผู้ร่วมปฏิบัติทราบ หรือมอบให้ผู้อื่นปฏิบัติแทน เช่น การเชิญเทียนชนวน

การเชิญพัทธรองถวายพระสงฆ์ การจุดธูปเทียนบูชาการอาราธนาศีล การอาราธนาพระปริตร และการอาราธนาธรรม เป็นต้น การเชิญเทียนชนวน เทียนชนวน คือ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับประธานพิธีใช้ในการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย หรือจุดในกรณีอื่น ๆ ศาสนพิธีกรผู้ปฏิบัติหน้าที่เชิญเทียนชนวนควรปฏิบัติ ดังนี้

๑) ถือเชิงเทียนชนวนด้วยมือขวา ใช้ฝ่ามือรองรับใต้ฐานเชิงเทียนชนวน ใช้นิ้วหัวแม่มือจับด้านบนฐานเชิงเทียนชนวน มือซ้ายถือไฟแช็กพร้อมจุด ยืนรออยู่ท้ายอาสน์สงฆ์

๒) เริ่มพิธี ศาสนพิธีกรจุดเทียนชนวนที่บริเวณท้ายสงฆ์ แล้วเดินเข้าไปพอบประมาณเพื่อให้ผู้เป็นประธานเห็น

๓) แสดงความเคารพประธานพิธี (โค้งคำนับ) เมื่อประธานพิธีลุกเดินไปที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาหรือที่ซึ่งต้องจุดธูปเทียน ศาสนพิธีกรพึงเดินไปถึงที่ประธานจะจุด ส่งเทียนชนวนทางด้านขวามือของประธานพิธี (ถ้าสถานที่บังคับก็สามารถส่งทางด้านซ้ายมือของประธานพิธีได้ ไม่จำเป็นต้องแทรกตัวเข้าไปเพื่อส่งทางด้านขวามือของประธานพิธี) โดยนุ่งคุกเข่าส่งเทียนชนวนให้ประธานพิธี แล้ววางมือให้เรียบร้อย ไม่ต้องประนมมือ แต่ให้เตรียมพร้อมที่จะรับเทียนชนวนคืนหลังจากประธานพิธีจุดเรียบร้อยแล้ว

ในกรณีที่ประธานพิธีเข้ามายังบริเวณพิธีและเดินเข้าไปยังโต๊ะหมู่บูชาหรือสถานที่จุดบูชาสักการะทีเดียว ศาสนพิธีกรพึงจุดเทียนชนวนแล้วเชิญตามประธานเยื้องไปทางขวามือประธาน เมื่อถึงสถานที่จุด ให้ศาสนพิธีกรนุ่งคุกเข่าแล้วส่งเทียนชนวนให้ประธานพิธีทางด้านขวามือของประธาน

๔) เมื่อประธานพิธีจุดธูปเทียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ส่งเทียนชนวนคืน ศาสนพิธีกรพึงรับเทียนชนวนคืนด้วยมือขวา โดยการหงายฝ่ามือขวารองรับใต้ฐานเทียนชนวน แล้วใช้หัวแม่มือจับด้านบน ถอยออกมาได้ระยะพอสมควร แสดงความเคารพประธาน แล้วเดินถอยออกไปทางท้ายอาสน์สงฆ์ทันที

๕) เมื่อถึงบริเวณท้ายอาสน์สงฆ์จึงดับเทียนชนวน ไม่ควรใช้วิธีเป่าหรือใช้มือโบกหรือสะบัดเพื่อดับเทียน แต่ให้ใช้วิธีหาวสุก เช่น ใบไม้ หรือวัสดุอื่น โดยวิธีจับหรือรูดใส่เทียนให้ดับ

อนึ่ง สำหรับการส่งเทียนชนวนให้ประธานจุดเทียนน้ำมันด็กก็พึงกระทำในลักษณะเดียวกัน ต่างกันแต่เพียงว่า เมื่อประธานพิธีจุดเทียนทำน้ำพระพุทธรณ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ศาสนพิธีกรพึงเรียนให้ประธานพิธีประเคนภาชนะทำน้ำพระพุทธรณ์ด้วย และเมื่อถอยออกมาแล้วต้องรอดูจนกว่าพระสงฆ์จะทำน้ำพระพุทธรณ์เสร็จ แต่ถ้าหากเทียนทำน้ำพระพุทธรณ์ดับก่อนที่พระสงฆ์จะทำน้ำพระพุทธรณ์เสร็จ ศาสนพิธีกรพึงจุดเทียนชนวนเข้าไปจุดเทียนน้ำพระพุทธรณ์เอง โดยไม่ต้องเชิญประธานพิธีเข้าไปจุดอีก

การเชิญเทียนชนวน

การส่งเทียนชนวน

การเชิญพัตรรองถวายพระสงฆ์ ในงานพิธีบางพิธีมีการจัดทำพัตรรองหรือตาลปัตรที่ระลึกถวายแด่พระสงฆ์ นิยมจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยก่อน แล้วเชิญประธานพิธีถวายพัตรรองด้วยเหตุผลว่า การที่จะกระทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาควรบูชาพระรัตนตรัยก่อนการถวายสิ่งหนึ่งสิ่งใด ดังนั้น ศาสนพิธีกรควรจัดเตรียมพัตรรองเพื่อถวายพระสงฆ์ โดยการจัดเรียงพัตรรองวางบนตะลุ่มหรือพานหรือโตก โดยให้ใบพัดแยกกัน ด้ามพัดทับสลับกันไป เวลาจะถวายให้ใช้

ศาสนพิธีกร ๒ คน คนหนึ่งเชิญพัตรองเล่มหนึ่งเข้าไปทำความเคารพประธานพิธี (โดยการโค้งคำนับ) เพื่อเข้าไปถวายพัตรองแด่พระสงฆ์ และอีกคนหนึ่งเชิญตะลุ่มหรือพานพัตรอง เดินตามผู้เชิญพัตรองเพื่อให้ผู้เชิญพัตรองหยิบพัตรองส่งให้ประธานพิธีถวายพระสงฆ์ที่ละด้ามตามลำดับ ตั้งแต่ประธานสงฆ์จนถึงพระสงฆ์รูปสุดท้าย เมื่อส่งพัตรองให้ประธานถวายพระสงฆ์ครบแล้ว ให้ทำความเคารพประธานพิธีพร้อมกันแล้วถอยออกไป

การอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรม การอาราธนา คือ การนิมนต์ให้พระสงฆ์ประกอบพิธีต่าง ๆ ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ให้ศีล เจริญพระพุทธมนต์ หรือสวดพระพุทธมนต์ หรือแสดงพระธรรมเทศนา ในการอาราธนาแต่ละพิธีกรรม ศาสนพิธีกรผู้ทำหน้าที่อาราธนาจะต้องศึกษาและมีความรู้ในแต่ละพิธีว่า ลำดับหรือขั้นตอนไหน อาราธนาให้พระสงฆ์ทำอะไร ตามวัตถุประสงค์ของการบำเพ็ญกุศลของพิธีนั้น ๆ

๑) งานพิธีที่ไม่มีการเจริญพระพุทธมนต์หรือสวดพระพุทธมนต์ มีแต่เพียงการเจริญชัยมงคลคาถา หรือการถวายทานต่าง ๆ เมื่อประธานพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยและกลับไปนั่งที่นั่งเรียบร้อยแล้ว พึงเดินเข้าไปประมาณพระสงฆ์รูปที่ ๕ หรือ ๖ จากท้ายสงฆ์ ยืนตรงหันหน้าไปทางประธาน ทำความเคารพ (ถ้าประธานเป็นพระสงฆ์ พึงประนมมือไหว้ ประธานเป็นฆราวาส พึงโค้งคำนับ) แล้วหันหน้าไปทางประธานสงฆ์ในพิธีโดยยืนอยู่ที่เดิม น้อมไหว้แล้วยืนตัวตรง ประนมมือระหว่างอก กล่าวคำอาราธนาศีล ไม่ควรเสียงดังหรือเบาเกินไป เมื่อกล่าวคำอาราธนาจบแล้ว ให้ยืนรอรับศีล เมื่อประธานสงฆ์ในพิธีให้ศีล พึงรับศีลโดยว่าตามไปทีละข้อ ๆ ตามลำดับจนถึงข้อสุดท้าย จากนั้นประนมมือฟังประธานสงฆ์สรุบท้ายศีลเรียบร้อยแล้ว พึงน้อมไหว้ จากนั้นหันไปทำความเคารพประธานพิธีแล้วถอยออกไปทางท้ายอาสน์สงฆ์ สำหรับงานพิธีหลวงหรืองานพิธีที่เสด็จพระราชดำเนินในสถานที่ต่าง ๆ เมื่ออาราธนาแล้วไม่ต้องเปล่งเสียงรับศีลตามประธานสงฆ์ พึงยืนสงบโดยรับศีลในใจ จนประธานสงฆ์ถวายศีลจบ จึงหันไปทำความเคารพองค์ประธานพิธี แล้วถอยออกไปทางท้ายอาสน์สงฆ์ เพื่อเตรียมพร้อมในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

๒) งานพิธีที่มีการเจริญหรือสวดพระพุทธมนต์อย่างเดียว ศาสนพิธีกรจะต้องอาราธนาศีล และอาราธนาพระปริตร การอาราธนาศีลและอาราธนาพระปริตรพึงปฏิบัติเหมือนข้อ ๑ คือ เมื่อทำความเคารพประธานพิธีแล้ว หันไปประนมมือน้อมไหว้ประธานสงฆ์ในพิธี กล่าวคำอาราธนาศีล ประธานสงฆ์กล่าวสรุบท้ายศีลจบ ศาสนพิธีกรน้อมไหว้ แล้วกล่าวคำอาราธนาพระปริตร เมื่อกล่าวคำอาราธนาพระปริตรจบ น้อมไหว้ไปทางประธานสงฆ์ในพิธี หันไปทำความเคารพประธานพิธีแล้ว ถอยออกไปทางท้ายอาสน์สงฆ์ และคอยปฏิบัติงานในขั้นตอนต่อไป

๓) งานพิธีที่มีการเจริญพระพุทธมนต์หรือสวดพระพุทธมนต์ ที่มีการแสดงพระธรรมเทศนา รวมอยู่ในพิธีนั้นและต่อเนื่องกัน ศาสนพิธีกรพึงปฏิบัติโดยอาราธนาพระปริตรให้พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์หรือเจริญพระพุทธมนต์ก่อน เมื่อพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์หรือเจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว ก่อนเริ่มพิธีแสดงพระธรรมเทศนา ประธานจุดเทียนส่องธรรม และเครื่องทองน้อยบูชาธรรม ศาสนพิธีกรพึงนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นนั่งยังธรรมาสน์เทศน์แล้ว ศาสนพิธีกรจึงอาราธนาศีลและอาราธนาธรรม ตามลำดับ

เมื่อพระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาจบ ศาสนพิธีกรพึงเข้าไปรับพัดรองและคัมภีร์เทศน์ออกมาทางท้ายอาสน์สงฆ์ และควรจัดผู้ช่วยศาสนพิธีกรเข้าไปดูแลพระสงฆ์ลงจากธรรมมาสน์ด้วย

อนึ่ง ถ้าพิธีแสดงพระธรรมเทศนาจัดก่อนพิธีเจริญหรือสวดพระพุทธมนต์ ศาสนพิธีกรพึงอาราธนาศีล รับศีล จบแล้ว จึงอาราธนาธรรม ตามลำดับ และต้องเผด็จพระสงฆ์องค์แสดงพระธรรมเทศนาให้ทราบว่าเป็นกรณีนี้ ให้อนุโมทนา (ยกา วาโร วาหา....) บนธรรมาสน์ ดังนั้น ศาสนพิธีกรจึงต้องเชิญที่กรวดน้ำไปให้ประธานในช่วงนี้ และเมื่อถึงเวลาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์หรือสวดพระพุทธมนต์ จึงอาราธนาพระปริตรต่อไป โดยไม่ต้องอาราธนาศีลอีก

๔) งานพิธีที่มีการแสดงพระธรรมเทศนาอย่างเดี่ยว หรืองานมีหลายพิธี แต่จัดคนละเวลา พึงถือว่าเป็นคนละงาน คนละตอน การอาราธนาหรือการจุดธูปเทียนบูชา พึงกระทำโดยแยกปฏิบัติเป็นคนละตอน

การอาราธนาในพิธีแสดงพระธรรมเทศนา มีข้อปลีกย่อยอีก คือ งานใดที่ประธานพิธีก็ดี ศพก็ดี อัฐิกก็ดี หรือผู้ล่วงลับ ที่เป็นพระสงฆ์ เมื่อศาสนพิธีกรอาราธนาศีล และรับศีลจบแล้ว รอให้ประธานและ/หรือเจ้าภาพจุดเครื่องทองน้อยบูชาธรรม และประธานหรือเจ้าภาพจุดเครื่องทองน้อยหน้าศพ หรืออัฐิ เพื่อบูชาธรรมแทนอัฐิหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้วก่อน จึงอาราธนาธรรมต่อไป

การอาราธนาศีลในงานพิธีที่กราบบังคมทูลอัญเชิญพระมหากษัตริย์ หรือผู้แทนพระองค์เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในพิธี

การจัดเตรียมอาหารและจัดปัจจัยเครื่องไทยธรรม ในงานพิธีที่นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญหรือสวดพระพุทธรูป และมีการถวายอาหาร ศาสนพิธีกรควรประสานเตรียมการเรื่องอาหารถวายพระสงฆ์ให้เรียบร้อยก่อนพระสงฆ์จะเจริญหรือสวดพระพุทธรูปจบ เมื่อพระสงฆ์สวดบทถวายพรพระ (พาหุงฯ) ศาสนพิธีกรพึงจัดผู้ช่วยหรือเจ้าหน้าที่ยกอาหารมาตั้งไว้เบื้องหน้าพระสงฆ์พร้อมทั้งน้ำดื่ม และจัดโต๊ะสำหรับตั้งอาหารบูชาพระพุทธรูปให้เรียบร้อย เมื่อพระสงฆ์เจริญหรือสวดพระพุทธรูปจบแล้ว ศาสนพิธีกรพึงทำความเคารพและเชิญประธานพิธีและผู้มีเกียรติประเคนภัตตาหารแด่พระสงฆ์ หากประธานพิธีเป็นพระสงฆ์ ศาสนพิธีกรต้องยกอาหารประเคนประธานพิธีเพื่อถวายพระสงฆ์ด้วย

การจัดเตรียมและยกอาหารนี้ หากพระสงฆ์ฉันภัตตาหารรวมกันเป็นวงหรือเป็นโต๊ะ ต้องรอให้พระสงฆ์เจริญหรือสวดพระพุทธรูปจบแล้ว และนั่งเป็นวงหรือนั่งประจำที่โต๊ะก่อน แล้วจึงยกอาหารมาให้ประธานหรือเจ้าภาพประเคนพระสงฆ์

เมื่อศาสนพิธีกรสังเกตเห็นว่า พระสงฆ์ฉันภัตตาหารควาเรียบร้อยครบทุกรูปแล้ว พึงยกภัตตาหารควาออกพร้อม ๆ กัน และยกภัตตาหารหวานเข้าไปตั้งครบทุกรูปแล้ว เชิญประธานและผู้มีเกียรติมาประเคนภัตตาหารหวานพร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง แต่ในบางกรณีประธานและผู้มีเกียรติต้องทำกิจอย่างอื่น ไม่สามารถมาถวายภัตตาหารหวานได้ ศาสนพิธีกรพึงถวายเอง เพื่อพระสงฆ์จะได้ไม่ต้องรอ ในระหว่างที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหารศาสนพิธีกรพึงทำหน้าที่ปฏิบัติพระสงฆ์สำรวจดูว่า พระสงฆ์ต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพิ่มเติมหรือไม่ เช่น อาหาร น้ำดื่ม กระดาษเช็ดมือ เป็นต้น จะได้จัดหาถวายเพิ่มเติม มารยาทอย่างหนึ่งที่ศาสนพิธีกรต้องพึงระวัง คือ ก่อนจะยกภัตตาหารควาหรือหวานเข้า-ออก ต้องรอให้พระสงฆ์ฉันเสร็จครบทุกรูปก่อน (ซึ่งตามธรรมเนียมหรือประเพณีปฏิบัติของศาสนพิธีกรที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาให้ใช้วิธีสังเกตประธานสงฆ์ในพิธีเป็นหลัก เนื่องจากธรรมเนียมของพระสงฆ์ให้พระสงฆ์ผู้อาวุโสหน่อยสังเกตพระสงฆ์ผู้มีอาวุโสมากกว่า และให้พระสงฆ์ผู้มีอาวุโสมากกว่าเอื้อเพื่อแก่พระสงฆ์ผู้มีอาวุโสน้อยกว่า ด้วยการฉันภัตตาหารคอยพระสงฆ์รูปอื่น ๆ เมื่อประธานสงฆ์เห็นว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่ฉันภัตตาหารเสร็จแล้วจะแสดงอาการให้ศาสนพิธีกรหรือผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติพระสงฆ์ได้ทราบ ด้วยอาการรวบซ้อนหรือปิดฝาสำหรับภัตตาหารให้ผู้ปฏิบัติเห็น) เนื่องจากหากยกภัตตาหารเข้า-ออกในขณะที่พระสงฆ์บางรูปยังฉันไม่เสร็จจะเป็นเสมือนการเร่งพระสงฆ์ ซึ่งถือเป็นการเสียมารยาทของศาสนพิธีกรในการปฏิบัติพระสงฆ์

จัดปัจจัยเครื่องไทยธรรม จะต้องจัดเตรียมวางไว้ที่โต๊ะด้านท้ายอาสน์สงฆ์ก่อนเริ่มพิธีเสมอ เมื่อยกสำรับภัตตาหารออกหมดแล้ว ศาสนพิธีกรพึงทำความสะอาดอาสน์สงฆ์ ซึ่งอาจเปื้อนหรือเปียกน้ำ เสร็จแล้วยกเครื่องไทยธรรมมาวางเรียงไว้ให้สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยเบื้องหน้าพระสงฆ์ หากมีแจกันดอกไม้ กำดอกไม้ พวงมาลัย ให้วางเป็นอันดับแรกแล้วจึงวางสิ่งอื่น ๆ ต่อไป (การวางให้วางหันดอกไม้เข้าหาพระสงฆ์เนื่องจากการถวายเครื่องไทยธรรมด้วยความเคารพ ถ้าประธานพิธีเป็นพระสงฆ์ผู้ใหญ่ให้หันดอกไม้มาทางประธานพิธี) เมื่อวางจัดปัจจัยไทยธรรมเสร็จเรียบร้อยแล้ว เชิญประธานพิธีและผู้มีเกียรติมาประเคนจัดปัจจัยไทยธรรม โดยการประเคนดอกไม้ก่อนแล้วประเคนสิ่งอื่นเป็นลำดับไป

อนึ่ง เป็นธรรมเนียมที่เจ้าภาพจะถวายปัจจัยในการบำเพ็ญกุศลด้วย ศาสนพิธีกรพึงเตรียมใบพิจารณาเขียนจำนวนเงินและชื่อเจ้าภาพ จัดใส่ซองให้เรียบร้อย และรวมถวายในเวลาที่ถวายเครื่องไทยธรรมนี้ด้วย ส่วนปัจจัยหรือเงินที่จะถวาย พึงมอบให้ไวยาวัจกรรับไป

การจัดเตรียมเครื่องไทยธรรมถวายพระสงฆ์

การประเคน การประเคนพระสงฆ์ จะเป็นชายหรือหญิงไม่มีห้าม แต่ต้องทำให้ถูกลักษณะของการประเคน คือ

๑) สิ่งของที่จะประเคนนั้น ต้องไม่ใหญ่หรือหนักเกินไป เป็นสิ่งของที่คนปกติคนเดียวยกไหว โดยต้องยกสิ่งของนั้นให้ขึ้นพ้นจากพื้นที่สิ่งของนั้นตั้งอยู่

๒) ผู้ประเคนต้องเข้ามาในหัตถบาส คือ อยู่ห่างจากพระภิกษุผู้รับประเคนไม่เกิน ๑ ศอก หรือพืงนำของประเคนเข้าไปให้ใกล้พระผู้รับประเคนประมาณ ๑ ศอก จะนั่งหรือยืน แล้วแต่สถานที่ที่พระภิกษุนั้นอำนวย

๓) ผู้ประเคนน้อมสิ่งของนั้นเข้ามาถวายด้วยกิริยาอาการแสดงความเคารพ

๔) กิริยาอาการที่น้อมสิ่งของเข้ามาถวายนั้น จะส่งถวายด้วยมือก็ได้ หรือจะตักส่งถวายด้วยของเนื่องด้วยกาย เช่น ใช้ทัพพีตักถวายก็ได้

๕) พระภิกษุผู้รับประเคน จะรับด้วยมือก็ได้ จะเอาผ้าทอดรับก็ได้ หรือจะเอาภาชนะรับ เช่น เาบาตรหรือจานรับสิ่งของที่เขตักถวายก็ได้

ผู้ประเคน ต้องเข้าไปอยู่ในที่ใกล้ระยะดังกล่าว แล้วยกสิ่งของให้พ้นขึ้นจากพื้น แล้วน้อมถวายสิ่งของที่ต้องประเคน คือ สิ่งที่จะพึงบริโภค เช่น อาหาร น้ำร้อน น้ำเย็น เป็นต้น เมื่อประเคนแล้วอย่าไปจับต้องหรือเลื่อนหากจะมีการเคลื่อนสิ่งหนึ่งสิ่งใดพระสงฆ์จะเป็นผู้เลื่อนเอง เนื่องจากเมื่อจับต้องแล้วจะต้องประเคนใหม่ ถ้าสิ่งของนั้นไม่ใช่สิ่งของที่ใช้บริโภคก็ไม่ต้องประเคน

การเชิญที่กรวดน้ำ เป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งของผู้ทำบุญหรือบำเพ็ญกุศล เมื่อพิธีการต่าง ๆ ดำเนินการไปจนถึงขั้นตอนสุดท้าย จะมีการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติสนิทมิตรสหาย และสรรพสัตว์ ศาสนพิธีกรต้องเตรียมที่กรวดน้ำ โดยทำความสะอาดและใส่น้ำพร้อม ตั้งไว้ที่โต๊ะเครื่องไทยธรรมด้านท้ายอาสน์สงฆ์ เมื่อประธานพิธีถวายจตุปัจจัยไทยธรรมเสร็จและกลับไปนั่งเรียบร้อยแล้ว ศาสนพิธีกรพึงเชิญที่กรวดน้ำด้วยมือซ้าย ประคองด้วยมือขวาให้มั่นคง เดินเข้าไปใกล้จะถึงประธานพิธี ทำความเคารพ นั่งคุกเข่าเดินเข้าเข้าไปทางด้านหน้าโดยให้เอียงไปทางเข้าซ้ายของประธานพิธีเล็กน้อย ไม่ชิดหรือห่างเกินไป พอให้ประธานพิธีจับที่กรวดน้ำได้สะดวก ถือที่รองรับน้ำไว้ด้วยมือทั้งสอง ยืนให้ประธาน ไม่สูงหรือต่ำเกินไป พอให้ประธานพิธีเทน้ำกรวดได้โดยไม่ต้องก้มลงหรือยกแขนสูงกว่าปกติ เมื่อพระสงฆ์เริ่มอนุโมทนา “ยะถา วาริ วหา.....” ประธานพิธีเริ่มเทน้ำลงยังที่รองรับน้ำที่ศาสนพิธีกรถืออยู่ เมื่อสังเกตเห็นว่า ประธานพิธีเทน้ำกรวดจนหมดแล้ว ศาสนพิธีกรพึงปล่อยมือขวาวอกจากที่รองรับน้ำให้ใช้มือซ้ายถือไว้มือเดียวยกมือขวาขึ้นรับแต่น้ำกรวดที่ประธานพิธีเทหมดแล้ว นำแต่น้ำกรวดมาชิดกับที่รองรับน้ำ เดินเข้าถอยหลังออกมาจากประธานพิธีพอสมควร ลูกขิ้นยืนทำความเคารพประธานพิธีแล้วถอยออกไปทางท้ายอาสน์สงฆ์ นำน้ำกรวดไปเทได้ต้นไม้ที่เหมาะสมตามประเพณีโบราณ และต้องเทด้วยอาการสำรวมและสุภาพ ไม่เทในที่ที่ไม่สะอาด ไม่สดหรือคว่ำภาชนะที่ใส่น้ำ หากมีพิธีอื่น ๆ ต่อจากพิธีนั้นอีก ศาสนพิธีกรต้องใส่น้ำในแต่น้ำกรวดไว้ทันที เพื่อพร้อมที่จะใช้ในพิธีต่อไป การกรวดน้ำในพิธีต่าง ๆ หากเป็นพิธีใหญ่ ๆ หรืองานพิธีที่เป็นทางการ นิยมใช้ที่กรวดน้ำสำหรับประธานพิธีที่เดียวเท่านั้น ส่วนในงานพิธีของชาวบ้านหรืองานทำบุญตามวัดวาอารามจะใช้ที่กรวดน้ำหลายที่ก็ได้ มิได้มีข้อห้ามอันใด

อนึ่ง ในพิธีที่เป็นทางการไม่นิยมนำที่กรวดน้ำไปตั้งไว้ให้ประธานพิธีก่อนที่จะถึงขั้นตอนกรวดน้ำ เช่น ที่โต๊ะเคียงหรือที่ประธานพิธีนั่ง เพราะอาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดแก่ประธานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานอวมงคล ซึ่งเคยมีเรื่องเล่าว่า ในงานอวมงคลงานหนึ่ง ศาสนพิธีกรได้นำที่กรวดน้ำไปตั้งไว้ที่โต๊ะเคียงของประธานพิธี เมื่อประธานพิธีทอดผ้าบังสุกุลและกลับมานั่งที่เรียบร้อยแล้ว เมื่อพระสงฆ์ตั้งพิจารณาผ้าบังสุกุล ประธานพิธีก็หยิบที่กรวดน้ำมากรวดน้ำทันที ก่อนที่พระสงฆ์จะอนุโมทนา ซึ่งบางท้องถิ่นมีการกรวดน้ำเมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเช่นกัน

การเชิญที่กรวดน้ำ

การเข้าที่กรวดน้ำ

การประน้ำพระพุทธรณ์ เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้ว ถ้าเป็นงานมงคลจะนิมนต์พระสงฆ์ประน้ำพระพุทธรณ์เพื่อความเป็นสิริมงคล ส่วนงานนิมนต์พระสงฆ์รูปที่เป็นประธานสงฆ์ประน้ำพระพุทธรณ์ให้ ควรเชิญประธานพิธีหรือเจ้าภาพเข้ารับการประน้ำพระพุทธรณ์จากพระสงฆ์ก่อน ถ้าเป็นงานพิธีมงคลสมรสให้เชิญคู่บ่าวสาวเข้ารับการประน้ำพระพุทธรณ์ก่อนบุคคลอื่น เสร็จแล้วจะนิมนต์พระสงฆ์ประน้ำพระพุทธรณ์ในทีอื่น ๆ หรือการประน้ำพระพุทธรณ์รวมกันเป็นหมู่ ๆ ศาสนพิธีกรต้องเชิญภาชนะน้ำพระพุทธรณ์เดินตามโดยเอียงไปทางด้านซ้ายของพระสงฆ์รูปที่ประน้ำพระพุทธรณ์

สิ้นสุดพิธี เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมในศาสนพิธีแล้ว สิ่งที่ศาสนพิธีกรจะต้องดำเนินการต่อไป เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ศาสนพิธีกรเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมบูรณ์ ในช่วงสุดท้ายของศาสนพิธี คือ

- ๑) รับพระสงฆ์ลงจากอาสนสงฆ์
- ๒) ประสานงานการส่งพระสงฆ์กลับวัด
- ๓) ดับธูปเทียนที่จุดบูชา ณ โต๊ะหมู่บูชาให้เรียบร้อย
- ๔) ส่งคืนอุปกรณ์ที่ยืมมาใช้ในการงานพิธี